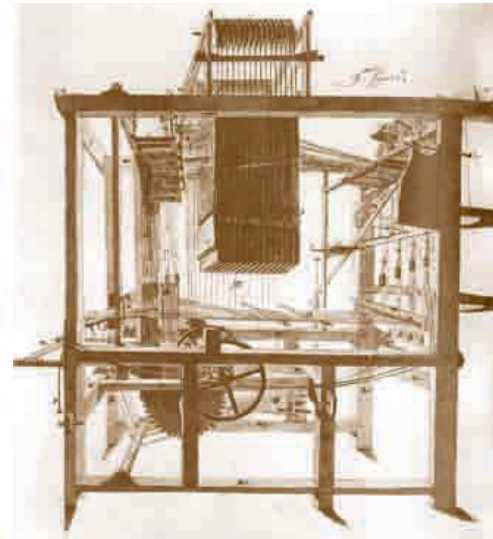
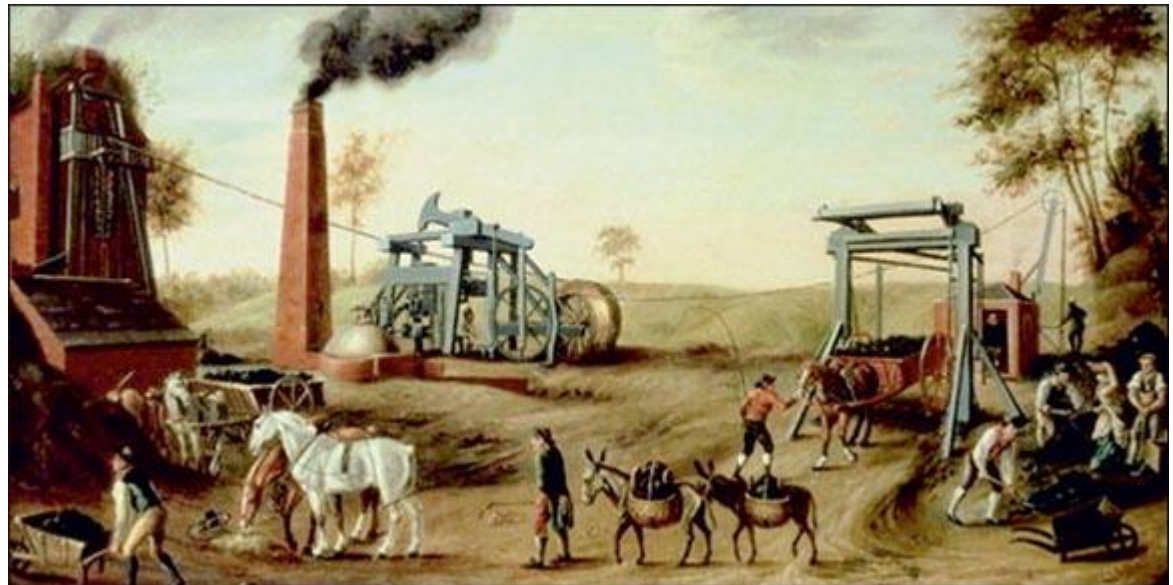

2. Οικονομικές εξελίξεις: Οι απαρχές της βιομηχανικής επανάστασης, οι οικονομικές θεωρίες

◀ Ο πρώτος μηχανοκίνητος αργαλειός, η «Τζέννη», όπως ονομάστηκε, που εφευρέθηκε στα 1785.

► Ένα αγγλικό ορυχείο γαιάνθρακα στα τέλη του 18ου αιώνα.

α. Οι αρχές της Βιομηχανικής Επανάστασης

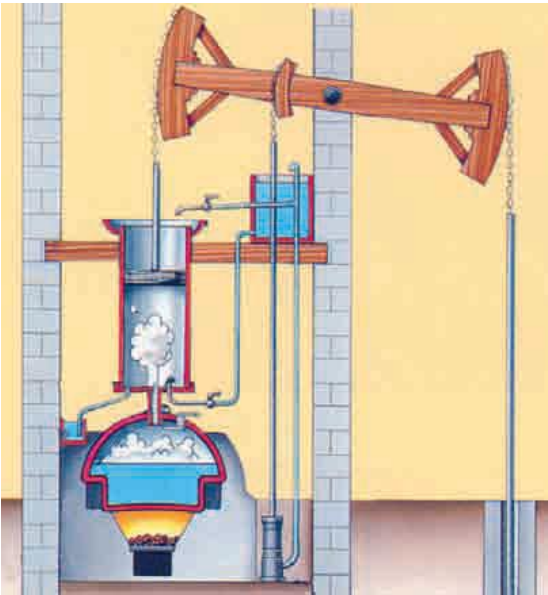
Οι οικονομικές εξελίξεις

που συντελούνται στη Δυτική Ευρώπη
προοδευτικά από την περίοδο των
ανακαλύψεων

λαμβάνουν, κατά το 18ο αιώνα, τη μορφή
ριζικών μεταβολών,
με κύρια χαρακτηριστικά

την αύξηση της νομισματικής
κυκλοφορίας,

την αλματώδη ανάπτυξη
① του τραπεζικού συστήματος,
② του εμπορίου και
③ της βιοτεχνίας.

▲ Σχεδιαστική αναπαράσταση της πρώτης ατμομηχανής του Νιουκόμεν το 1712. Ήταν μια από τις πρώτες ατμομηχανές και χρησιμοποιήθηκε στα μεταλλεία για να αντλούν νερό.

Ποιοι παράγοντες συνέβαλαν στη γένεση της Βιομηχανικής Επανάστασης;

Οι οικονομικές δραστηριότητες:

- απέφεραν υψηλά κέρδη
- και προκάλεσαν μεγάλη συσσώρευση κεφαλαίων
- που επενδύονταν στη βιοτεχνική παραγωγή.

Η βελτίωση των όρων διαβίωσης των πληθυσμών προκάλεσε:

- δημογραφική έκρηξη
- και αυξημένη ζήτηση αγαθών
- ενώ μεγάλες μάζες του αγροτικού πληθυσμού συνέρρεαν στις πόλεις για να εργαστούν στις βιοτεχνίες.

Για να ανταποκριθούν στην αυξημένη ζήτηση οι βιοτεχνίες:

- μετεξελίσσονταν σε βιομηχανίες,
- αξιοποιώντας τη νέα τεχνολογία, τη χρήση δηλαδή των μηχανών
- και τις νέες πηγές ενέργειας, το γαιάνθρακα και τον ατμό.

Με την τελειοποίηση της ατμομηχανής από τον Βατ (1736-1819):

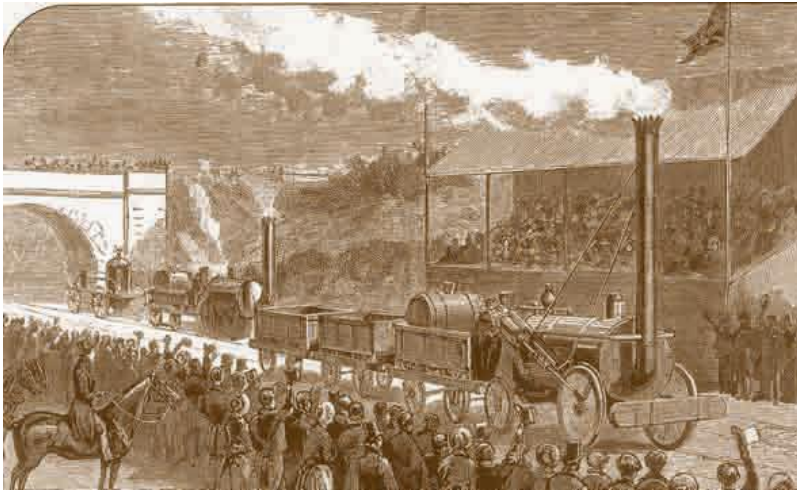
- αυξήθηκαν κατακόρυφα ο ρυθμός και η ποσότητα της παραγωγής.
- Η μηχανή διαδόθηκε ταχύτατα, αρχικά στην υφαντουργία και αργότερα στη μεταλλουργία.

▲ Ο αργαλειός που κατασκεύασε ο Ζοζέφ-Μαρί Ζακάρ το 1800. Μέχρι το 1819 έκανε αλλαγές για να λειτουργεί καλύτερα.

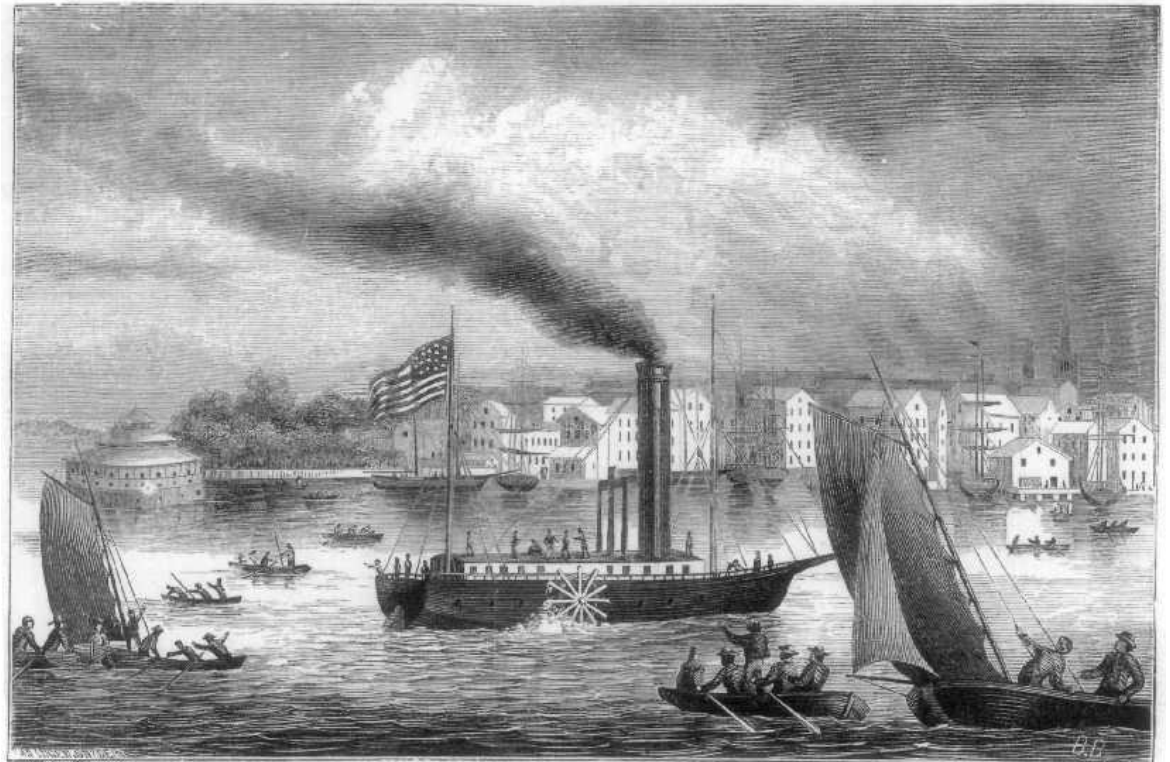

- ❑ Κατά το δεύτερο μισό του 18ου αι. διαμορφώθηκαν οι κατάλληλες συνθήκες για την έναρξη της βιομηχανικής επανάστασης, που
 - ✓ ήταν ένας ριζικός οικονομικός μετασχηματισμός,
 - ✓ δεν περιορίστηκε μόνο στη βιομηχανία,
 - ✓ αλλά επεκτάθηκε και
 - στους τομείς των χερσαίων και θαλάσσιων μεταφορών,
 - με τη διευρυνόμενη χρήση του **σιδηροδρόμου** και του **ατμόπλοιου**.

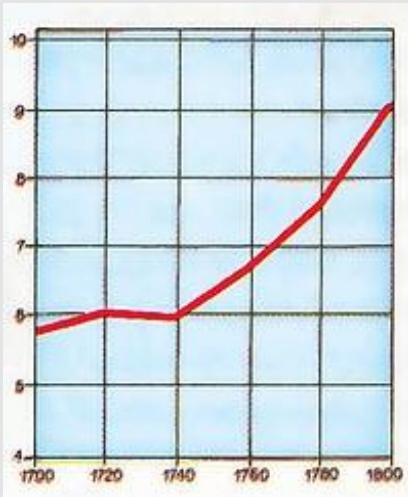
◀ Χαρακτικό με την πρώτη ατμομηχανή με βαγόνια που κατασκεύασαν οι Βρετανοί Τζορτζ και Ρόμπερτ Στίβενσον το 1829. Η πρώτη σιδηροδρομική γραμμή για εμπορεύματα και επιβάτες ένωσε το 1830 το Μάντσεστερ με το Λίβερπουλ στη Μεγάλη Βρετανία.

► Το τροχήλατο «Κλερμόντ» του Ρόμπερτ Φούλτον, το πρώτο ατμόπλοιο του κόσμου

Η βιομηχανική
επανάσταση το 180 αι.,

- ξεκίνησε πρώτα από την
Αγγλία,

▲ Ο πληθυσμός της
Αγγλίας κατά το
18ο αιώνα (σε
εκατομμύρια
κατοίκους).

κατά το 19ο αι.,
επεκτάθηκε και σε άλλες
ευρωπαϊκές χώρες

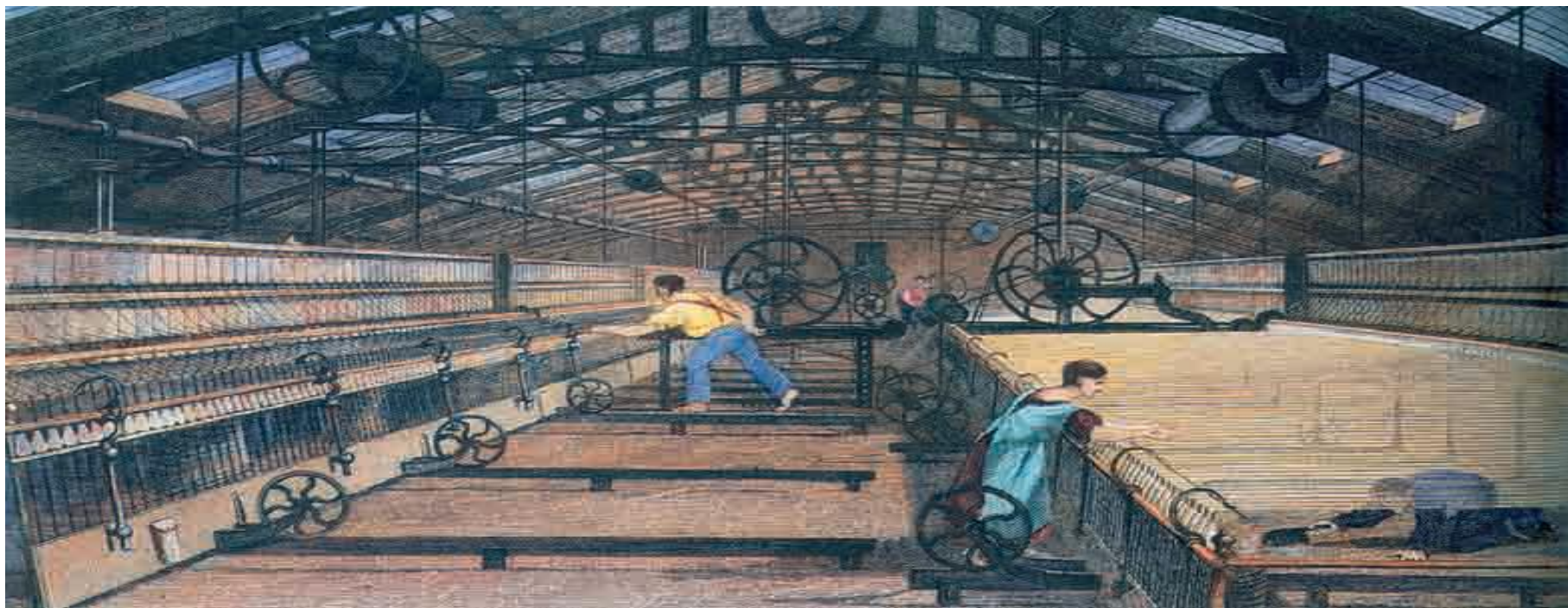
- τις πρώτες δεκαετίες του
19ου αι., άρχισε στην
ηπειρωτική Ευρώπη, με
την ανάπτυξη
βιομηχανιών
υφαντουργίας στη
Γαλλία, στο Βέλγιο και
στη Γερμανία.
- Μετά τα μέσα του αιώνα
θα αρχίσει η ταχεία
εκβιομηχάνιση ► των
χωρών της ηπειρωτικής
Ευρώπης, ► καθώς και
των Ηνωμένων
Πολιτειών της
Αμερικής.

στο περιθώριο των
εξελίξεων παρέμειναν για
μεγάλο διάστημα

- οι μεσογειακές
χώρες
- και οι χώρες της
ανατολικής
Ευρώπης.

Η Βιομηχανική Επανάσταση δεν εξαπλώθηκε παντού ούτε έγινε με τον ίδιο τρόπο. Η βιομηχανία ριζωσε στις μεγάλες πόλεις, που είχαν αναπτυγμένη βιοτεχνία και συγκεντρωμένο πλούτο.

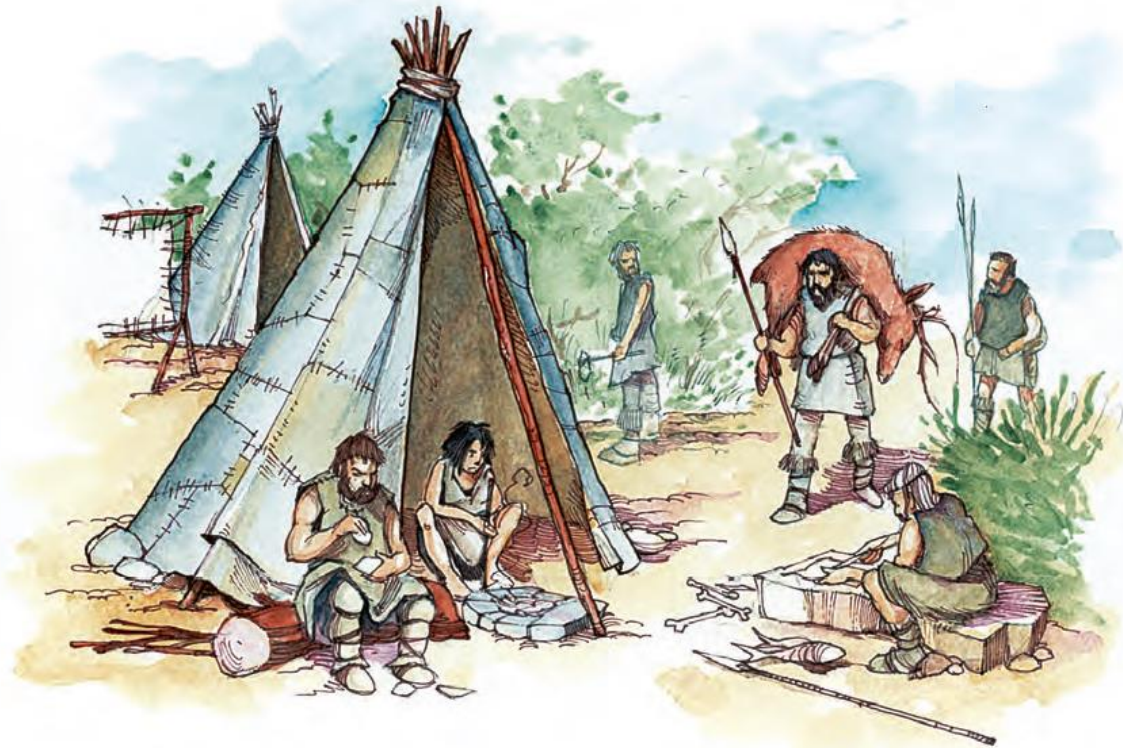
▲ Σκίτσο των αρχών του 19ου αιώνα με το εσωτερικό βαμβαουργίας στις ΗΠΑ. Παραγωγικότητα στην εργασία ονομάζουμε το πόσα προϊόντα παράγει ένας εργαζόμενος σε συγκεκριμένο χρόνο, π.χ. την ώρα ή τη μέρα. Η παραγωγικότητα αυξήθηκε πάρα πολύ με τη Βιομηχανική Επανάσταση. Για παράδειγμα, στην παραδοσιακή νηματουργία με την ανέμη, για κάθε αδράχτι χρειαζόταν ένας εργάτης. Με τα πρώτα μηχανήματα ένα εργάτης γύριζε μέχρι και 80 αδράχτια μαζί. Οι πρώτες μηχανές νηματουργίας που λειτουργούσαν με ατμό είχαν στην αρχή 300 αδράχτια και αργότερα έφτασαν τα 1.000 και περισσότερα.

► Η εκκοκκιστική μηχανή που έφτιαξε ο Αμερικανός Έλι Χουίτνι. Η μηχανή αυτή βοήθησε να αναπτυχθεί πολύ η βαμβακοβιομηχανία στις νότιες πολιτείες των ΗΠΑ.

1ο στάδιο ανθρώπινης εξέλιξης:

Κυνηγός- τροφосυλλέκτης

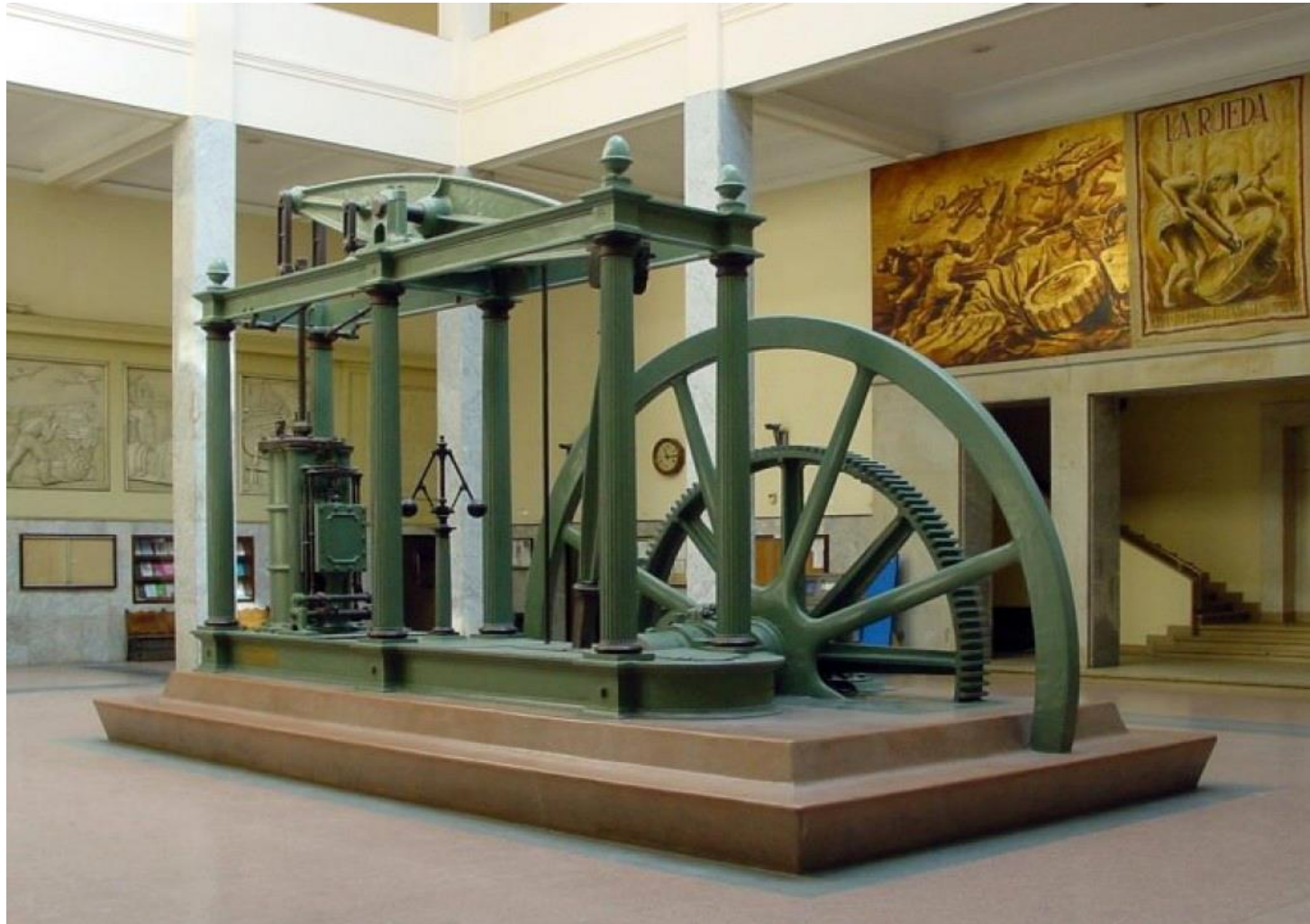
Η καθημερινή ζωή κατά την Παλαιολιθική εποχή. Με βάση την εικόνα να περιγράψεις την ημέρα ενός παλαιολιθικού ανθρώπου.

2ο Στάδιο εξέλιξης: **Γεωργική επανάσταση**
(8.000 π.Χ. – Μεσοποταμία)

Η καθημερινή ζωή του νεολιθικού ανθρώπου. Με βάση την εικόνα της καθημερινής ζωής του παλαιολιθικού ανθρώπου, ποιές εξελίξεις παρατηρείς στη καθημερινή ζωή;

3ο Στάδιο: Βιομηχανική επανάσταση,
Αγγλία (1750 -1780)

▲ Η ατμομηχανή του Βατ, που έπαιξε βασικό ρόλο στη Βιομηχανική Επανάσταση

β. Οι οικονομικές δευρίες

Τα νέα δεδομένα

που προέκυψαν μετά την εκδήλωση της βιομηχανικής επανάστασης

ανάγκασαν τα κράτη να επαναπροσδιορίσουν την οικονομική τους πολιτική,

- ✓ τόσο στο εσωτερικό
- ✓ όσο και στις διεθνείς σχέσεις.

Σ' αυτό συνέβαλε αποφασιστικά και η οικονομική σκέψη του Διαφωτισμού, η οποία επιζητούσε αποδέσμευση της οικονομικής ζωής από τον μερκαντιλισμό των προηγούμενων αιώνων (16^{ος}-17^{ος}), δηλαδή, τον κρατικό παρεμβατισμό που περιόριζε την ελεύθερη οικονομική δραστηριότητα.

Εναντίον της οικονομικής αντίληψης του μερκαντιλισμού στρέφονται

- ✓ οι οικονομολόγοι που ονομάζονται φυσιοκράτες
- ✓ και οι οπαδοί της φιλελεύθερης οικονομίας.

Οι φυσιοκράτες

- ✓ θεωρούσαν τη γεωργία ως βασική πηγή πλούτου,
- ✓ υποστήριζαν ότι οι νόμοι της φύσης
δεν εμποδίζουν την ελεύθερη οικονομική δραστηριότητα
έπρεπε να εφαρμοστούν και στην οικονομία.
- ✓ Οι σπουδαιότεροι φυσιοκράτες ήταν ο Κεναί (1694-1774), ο Γκουρναί (1712-1759) και ο Τυργκό (1727-1781).
- ✓ Ο αγροτικός χαρακτήρας της γαλλικής οικονομίας επηρέασε τους Γάλλους οικονομολόγους στη διαμόρφωση της οικονομικής τους αντίληψης.
- ✓ Ωστόσο, ο Γκουρναί εκφράζει με τη θεωρία του μια γενικότερη οικονομική αντίληψη που προοιωνίζεται τον **οικονομικό φιλελευθερισμό (liberalismus)**.

Προστατευτισμός ή Μερκαντισμός-Κολμπερισμός

Οικονομική πρακτική μάλλον παρά θεωρία, που είχε επικρατήσει στη δυτική Ευρώπη από το 16ο αιώνα ως το 18ο, σύμφωνα με την οποία ο πλούτος μιας χώρας βασιζόταν στα αποθέματα σε πολύτιμα μέταλλα που διέθετε. Κατά συνέπεια κάθε κράτος επιδίωκε να έχει ενεργητικό εμπορικό ισοζύγιο, ώστε να εισάγονται πολύτιμα μέταλλα από το πλεόνασμά του. Για την επίτευξη του στόχου αυτού εφάρμοζε κρατικό παρεμβατισμό, ενθαρρύνοντας την εξαγωγή προϊόντων και αποθαρρύνοντας τις εισαγωγές.

Ο κυριότερος εκφραστής του мерκαντισμού στη Γαλλία υπήρξε ο Κολμπέρ (Jean Baptiste Colbert, 1619-1683), ο οποίος, ως υπουργός των Ναυτικών και των Οικονομικών της χώρας αυτής κατά την περίοδο 1661-1683, προσέδωσε στην οικονομική αυτή πρακτική ολοκληρωμένη μορφή, γνωστή ως κολμπερισμό.

Βασικές θέσεις των Φυσιοκρατών

Ο ηγεμόνας και το έθνος πρέπει πάντοτε να έχουν υπόψη τους ότι η γη είναι η μοναδική πηγή πλούτου και ότι η γεωργία αυξάνει τον πλούτον αυτό.

Ένα κράτος που έχει μια μεγάλη καλλιεργήσιμη έκταση και τη δυνατότητα να ασκεί ένα ανθηρό εμπόριο γεωργικών προϊόντων δεν πρέπει να επεκτείνει υπερβολικά τη χρησιμοποίηση χρήματος και ανθρώπων στις βιομηχανίες και στο εμπόριο πολυτελών προϊόντων σε βάρος της εργασίας στη γη και της δαπάνης για τη γεωργία.

Από το βιβλίο του Κεναί, Οικονομικός Πίνακας.

▲ Να επισημάνετε τον οικονομικό τομέα στον οποίο ο Κεναί δίνει προτεραιότητα και να προσπαθήσετε να ερμηνεύσετε τη θέση του αυτή.

✓ είναι ο θεμελιωτής του **οικονομικού φιλελευθερισμού**.

✓ Στο έργο του «Έρευνα για τα αίτια του πλούτου των εθνών» (1776)

διατυπώνει **το νόμο της προσφοράς και της ζήτησης**

και υποστηρίζει ότι

↳ αυτός ο νόμος ουσιαστικά ρυθμίζει την παραγωγή, τη διακίνηση και τις τιμές των αγαθών.

↳ Το κράτος δεν πρέπει να παρεμβαίνει στην οικονομική δραστηριότητα με δασμούς και φόρους.

Ο Σκώτος Ανταμ Σμιθ

(1723-1790)

Η θεωρία της φιλελεύθερης οικονομίας

- ✓ αναπτύχθηκε κυρίως στην Αγγλία, όπου είχε προχωρήσει η εκβιομηχάνιση.
- ✓ Η ελευθερία στις οικονομικές δραστηριότητες εκφράστηκε με την επιγραμματική διατύπωση «*Laissez faire laissez passer*», «αφήστε τους ανθρώπους να δρουν ελεύθεροι στην οικονομική ζωή, αφήστε τα αγαθά να διακινούνται ελεύθερα».

Η διατύπωση αυτή

- ✓ απηχούσε τις απόψεις της αστικής τάξης
- ✓ και οδήγησε στη διαμόρφωση του κεφαλαιοκρατικού ή καπιταλιστικού συστήματος.

Αλλάζοντας ο καπιταλισμός τον κόσμο, μεταμόρφωσε την Ευρώπη από την οποία ξεκίνησε. Πρώτα-πρώτα δημιουργήθηκαν όμοιοι θεσμοί σχεδόν σε όλη την ήπειρο. Η επιχείρηση, η τράπεζα, το χρηματιστήριο, οι ασφαλιστικές εταιρείες, τα χρεώγραφα και οι μετοχές, η αγορά. Έστω και αν δεν ήξερε ο ένας τη γλώσσα του άλλου, οι επιχειρηματίες, οι έμποροι, οι μηχανικοί, οι τραπεζίτες μπορούσαν να συνεννοηθούν μεταξύ τους, γιατί μιλούσαν για τα ίδια πράγματα, που λίγο-πολύ λειτουργούσαν με τον ίδιο τρόπο. Η γλώσσα της αγοράς, της επιχείρησης, της τεχνολογίας και της βιομηχανίας ήταν κοινή. Η εκμάθηση των ξένων γλωσσών θα ακολουθούσε. Το ενδιαφέρον όμως είναι ότι η γλώσσα της αγοράς ήταν κοινή όχι μόνο ανάμεσα στους Ευρωπαίους αλλά και έξω από την Ευρώπη. Ο ευρωπαϊκός πολιτισμός δεν μπορούσε να είναι ένας κλειστός πολιτισμός. Ήταν ένας δυναμικός πολιτισμός, που ανοιγόταν προς τα έξω. Ήταν ο πολιτισμός της νέας εποχής. Της νεοτερικότητας.

Ελληνικός κι Ευρωπαϊκός Πολιτισμός, Α' τάξη Λυκείου, μάθημα επιλογής, σ. 133

Κεφαλαιοκρατικό ή Καπιταλιστικό σύστημα: Οικονομικό σύστημα που επικράτησε σταδιακά στη Δύση μετά την πτώση της φεουδαρχίας και μετά την Α' Βιομηχανική Επανάσταση. Στο πλαίσιο του η κατοχή και η εκμετάλλευση των μέσων παραγωγής βρίσκεται στα χέρια ιδιωτών, που έχουν επενδύσει τα κεφάλαιά τους σ' αυτά με σκοπό την αποκόμιση κέρδους. Το σύστημα αυτό θεωρεί το ιδιωτικό κεφάλαιο ως βάση και κινητήρια δύναμη οικονομίας.

Να κατατάξετε σε κατηγορίες τις συνέπειες του οικονομικού φιλελευθερισμού. Να επισημάνετε μία θετική και μία αρνητική.

ΑΝΑΠΤΥΞΗ

ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ:

Το καπιταλιστικό σύστημα συνέβαλε στην οικονομική ανάπτυξη,

αλλά από την άλλη προκάλεσε

- ▶ κοινωνικά αδιέξοδα και
- ▶ νέες ιδεολογικές αναζητήσεις.

Ταυτόχρονα, ο μονόπλευρος καταμερισμός του πλούτου οδήγησε σε

- ↪ μεγάλες κοινωνικές ανισότητες
- ↪ και προκάλεσε έντονες κοινωνικές συγκρούσεις κατά το 19ο αιώνα.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ

Να προσδιορίσετε τις συνέπειες της Βιομηχανικής Επανάστασης:

- στο επίπεδο των διεθνών σχέσεων
- στο εσωτερικό των ευρωπαϊκών κοινωνιών

Η βιομηχανική επανάσταση και η εφαρμογή του οικονομικού φιλελευθερισμού είχαν ως συνέπεια:

- ✓ την **αύξηση** της παραγωγής,
- ✓ την **ανάπτυξη** των **χερσαίων** και των **θαλάσσιων συγκοινωνιών**
- ✓ και τη **δημιουργία νέων οικονομικών δραστηριοτήτων**.

Παράλληλα, όμως, η **ανάγκη αναζήτησης νέων αγορών** και **πρώτων υλών** :

- ✓ **όξυνε** τους **ανταγωνισμούς** μεταξύ των **μεγάλων δυνάμεων**
- ✓ και αποτέλεσε **τροφοδότη** του **ιμπεριαλισμού**.

Δεν είναι ασφαλώς τυχαίο ότι η βιομηχανική επανάσταση είχε ως επίκεντρο την **Αγγλία**, τη μεγαλύτερη αποικιακή δύναμη στον κόσμο.

Ήταν φυσικό λοιπόν, αφού η **οικονομική ανάπτυξη** και η **ισχύς** των **μητροπόλεων**

βρίσκονταν σε συνάρτηση

↳ με το **μέγεθος**

↳ και την **έκταση** των **αποικιών**,

χώρες, όπως η **Αγγλία**, η **Γαλλία** και η **Ολλανδία**, → να επιδοθούν σ' έναν **οξύ ανταγωνισμό** μεταξύ τους.

Οι πολεμικές συγκρούσεις περιορισμένης ή και ευρύτερης κλίμακας, ως εκδήλωση αυτού του ανταγωνισμού, βρίσκουν την πιο χαρακτηριστική έκφραση τους στην **αντιπαράθεση Αγγλίας - Γαλλίας**, αφού οι δύο αυτές χώρες πρωταγωνίστησαν σε όλους σχεδόν τους ευρωπαϊκούς πολέμους του 18ου αιώνα.